

розуміти та створювати прекрасне в житті, природі, мистецтві. Естетичне виховання сприяє розвитку гармонійної та духовно багатой особистості, впливає на моральні й культурні цінності людини, дає змогу розвивати творчі здібності, формувати естетичний смак та світогляд, збагачує духовний світ людини, почуття гармонії, співпереживання та емоційного інтелекту, посилює гуманістичні цінності та етичні принципи, сприяє вихованню чеснот добра, співчуття, чесності, допомагає уникати байдужості та аморальності. Саме через мистецтво людина здобуває вміння розуміти інших, спілкуватися мовою емоцій і символів, бере участь в культурній комунікації між поколіннями та народами. Мистецтво створює гармонійний баланс між внутрішнім світом і зовнішнім середовищем, чинить позитивний вплив на психоемоційний стан, допомагає долати стреси, тривожність та негативні емоції, дає можливість виражати почуття та переживання, загалом відіграє вагомую роль у формуванні культурної, моральної та творчої особистості, що гармонійно взаємодіє із суспільством та природою.

З-поміж різних видів мистецтва виняткове значення для формування системи етико-естетичних ставлень особистості становить театр і театральне мистецтво. Перегляд театральних вистав чи кінокартин по-особливному впливає на особистість, визначаючи появу нових думок, формуючи нові смисли, спонукаючи до нових вчинків і рішень, даруючи нові естетичні відчуття та викликаючи нові емоційні переживання. Більше того, залученість особистості в театральну гру, як-от в межах шкільного чи аматорського театру або професійної театральної діяльності відкриває перед людиною суттєво нові можливості пізнання самої себе та оточуючого світу, створює середовище розкриття талантів і здібностей особистості, а іноді й «відкриття» її прихованого «Я». Зрештою, підкреслюючи виняткове значення театру в житті людини, доречно навести всесвітньо відому шекспірівську максиму про сутність людського буття: життя – гра, а люди – актори: «All the world's a stage, And all the men and women merely players: They have their exits and their entrances; And one man in his time plays many parts, His acts being seven ages» [12].

Розуміли виняткове педагогічне значення театру та театального мистецтва й гуманісти європейського Відродження, які, запропонувавши всеєвропейську програму “*pietas litterata*” («освічене благочестя»), звернули увагу на важливість естетичного складника, зокрема наголосили на необхідності інтеграції в освітній процес музики, співів, театральних вистав, процесій, публічних диспутів тощо. Гуманісти обґрунтували думку про необхідність реформування середньовічної системи освіти, підкреслили важливість кардинальної перебудови навчання на принципах творчості, всебічності, антропоцентризму та раціональності, засвідчили необхідність розвитку цілісної освіти особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Історико-педагогічне осмислення ранньомодерної ідеї цілісної освіти особистості було предметом наукових студій українських вчених. Окремо виділимо історико-педагогічні доробки І. Беха, Г. Васяновича, Л. Ваховського, С. Гончаренка, Б. Года, М. Гриньової, М. Євтуха, Н. Ничкало, А. Сбруєвої, О. Сухомлинської, З. Хижняк, І. Цебрій, М. Ярмаченка та інших. Естетичний складник ранньомодерних освітніх практик був предметом наукових зацікавлень Т. Зузяк, П. Котлярова, Є. Кохановича, О. Лавріненка, Г. Навольської, Т. Прибори, С. Серакова, Т. Шевченко та інших дослідників.

Мета статті проаналізувати погляди європейських гуманістів та окреслити ранньомодерні освітні практики щодо інтеграції театру та театральних вистав у розв'язання завдань цілісної освіти особистості. Важливо прослідкувати, як ренесансні гуманісти оцінювали педагогічний потенціал театру, а також визначити особливості цієї форми виховання в практиці ранньомодерних європейських закладів освіти – протестанських гімназій та католицьких колегіумів, окреслити значення та роль театального мистецтва у реалізації гуманістичної філософії цілісної освіти особистості.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що вибудований гуманістами педагогічний ідеал, гармонійно поєднав раціональність і доброчесність, а їхнім зовнішнім атрибутом було визначено красномовство. Запропонована гуманістами педагогічна максима цілісної освіти особистості визначала ключове завдання:

“sapientem et eloquentem pietatem” («вчена і красномовна побожність»). Такий підхід спрямував педагогічні завдання навчання і виховання в напрямі гармонійного розвитку особистості за трьома пріоритетами: освіченість, красномовство та доброчесність [9, с. 12]. Вагоме значення в розв’язанні визначених гуманістами педагогічних завдань належало естетичним практикам. Мова йшла про необхідність залучення різних видів мистецтва в освітній процес, інтеграцію в навчання і виховання співів, театральних виступів, публічного виголошення промов та інших освітніх практик естетичного змісту. Про виняткове педагогічне значення театру та інтеграції його педагогічного потенціалу до процесу навчання й виховання активно дискутували гуманісти, а реформатори тогочасної освіти – протестанти та єзуїти, активно залучали можливості театру в освітній процес ранньомодерних гімназій та колегіумів.

Вивчення ренесансної педагогічної думки свідчить, що гуманісти активно дискутували про цінність інтеграції в освітній процес елементів театральних вистав та сценічного мистецтва. Проблематика театру займала окреме місце в тогочасних філософсько-педагогічних творах. Гуманісти європейського Відродження вагомого значення надавали використанню шкільного театру в освіті, вважаючи його не лише розвагою, а й ефективним засобом навчання та виховання. У драматичних виставах мислителі вбачали ефективний спосіб розвитку риторики, моральних цінностей та критичного мислення учнів і молоді.

Педагогічний підхід щодо інтеграції театру в освітній і виховний процес було репрезентовано в творчій спадщині багатьох гуманістів. «Патріарх» пізнього Відродження нідерландський гуманіст Еразм Роттердамський (Desiderius Erasmus Roterodamus) у трактаті «Про виховання християнського правителя» наголошував, що театр сприяє моральному вихованню та розвитку риторичних навичок особистості, підкреслював, що через драматичні вистави учні можуть краще засвоювати етичні та соціальні норми. Таку думку продовжував іспанський гуманіст Хуан Луїс Вівес (Joan Lluís Vives), який висловлювався на користь використання театру як дидактичного засобу, вважав, що драматичні постановки допомагають учням розвивати емпатію та аналітичні здібності [13]. Англійський філософ Томас Мор (Sir Thomas

More) у всесвітньо відомій «Утопії» наголошував на виховній ролі мистецтва, включно з театром, висловлював думку, що сценічні постановки є моральним дзеркалом для суспільства та ефективним джерелом педагогічного впливу на учнів. Французький мислитель Мішель де Монтень (Michel Eyquem de Montaigne) стверджував, що театр – це школа життя, де учень може вивчати людську природу, звертав увагу на те, що драматичні постановки є способом навчати учнів через переживання та уяву. Нарешті італійський гуманіст Франческо Робортелло (Franciscus Robortellus) в латинському коментарі до «Поетики» Арістотеля обґрунтував виняткову роль катарсису в освітньому процесі, вважав, що театр вчить людей не лише розуміти мистецтво, а й рефлексувати над власними почуттями [1, с. 132].

Як бачимо, у гуманістичному дискурсі ранньомодерної Європи значної уваги було присвячено аналізу місця і ролі театру в освітньому процесі. Гуманісти були одностайні щодо його виховного потенціалу, адже театр давав змогу успішно розв’язати тогочасні завдання цілісної освіти особистості. Шкільні театри допомагали учням опанувати риторичну та оволодіти мистецтвом красномовства, сприяли розвитку доброчесності, були засобом активного навчання, адже замість пасивного засвоєння знань учні мали можливість брати участь у виставах, а знайомство з літературою та культурою через сценічне мистецтво поліпшувало естетичне сприйняття дійсності.

Гуманістичне розуміння театру як впливової педагогічної форми розв’язання завдань цілісної освіти особистості не було випадковим. Такий підхід цілком корелював із тогочасною інтелектуальною дискусією щодо необхідності реформування середньовічної освітньої традиції. У діяльності церковно-монастирських середньовічних шкіл також був присутній елемент театральної освіти, проте його педагогічний потенціал значно звужувався схоластичним змістом [7]. Відомо, що гуманісти, кардинально не пориваючи із християнською духовно-моральною парадигмою освіти, все ж серйозно критикували схоластичну систему навчання та середньовічну методику опанування граматики та діалектики за їхню надмірну абстрактність та відстороненість від особистості, за необґрунтований ухил в репродуктивність та беззаперечну орієнтацію на авторитет вже

існуючих ідей, думок, тверджень і персоналій. Гуманісти здійснили успішну спробу зіставити дві основи навчання і виховання: індивідуальний досвід навчання та доктринальне знання, схвалене інтелектуальними авторитетами. Не вірно було би говорити, що запропоноване формулювання було риторичним запитанням. Гуманісти не ставили за мету протиставити індивідуальний досвід, який учень здобуває в процесі навчання вже існуючому «верифікованому» знанню, яке становило зміст навчання. Більше того, Еразм Роттердамський підкреслював, що саме «... мудрістю навчання здобув раціональне та обґрунтоване судження», а «... філософія за рік може навчити тому, що досвід за тридцять років» [10, р. 27].

Водночас, переможним «завоюванням» гуманістів було власне звернення уваги на важливість індивідуального досвіду, адже схоластична система надавала безкомпромісний пріоритет винятково «верифікованому» знанню інтелектуальних авторитетів, яке необхідно було опанувати без творчого переосмислення та «демократичних» інтерпретацій. Гуманісти звернули увагу на виняткову користь саме індивідуального досвіду навчання в процесі якого особистість здобуває досвід формування цінностей, переживання емоцій, вироблення ставлень, сприйняття перемог і поразок тощо. Реалізації запропонованої гуманістами освітньої філософії добре відповідало мистецтво, зокрема театр, який дає змогу відчувати та накопичити суб'єктивний досвід як в акторській грі, так і в процесі сприйняття та осмислення театральних сюжетів [10, р. 26].

Гуманісти розглядали театр та вистави з-поміж «універсальних освітніх опцій», які дають змогу реалізувати завдання цілісної освіти особистості. Згадувані вже Еразм Роттердамський та Х.Л. Вівес уважали, що захоплення, схвалення, гра, розповіді, історії та обговорення цікавих фактів є важливими прийомами посилення ефективності виховання. Гуманісти підкреслювали, що театральне образне відображення світу найкращим чином сприяє засвоєнню навчального матеріалу, є найбільш повчальним та привабливим учнів, а відтак дозволяє досягти найкращого виховного ефекта. Гуманісти всіляко підтримували використання театру в шкільній освіті, розглядаючи його як спосіб гармонійного поєднання інтелектуального розвитку,

морального виховання та практичного засвоєння мовних навичок. Зокрема, у праці “De ratione studii” («Про метод навчання») Еразм Роттердамський рекомендував включати до навчального процесу інсценізації латинських текстів. Це мало допомогти учням оволодіти латиною в живій і цікавій формі. Театр, на думку гуманіста, також сприяв вихованню етичних чеснот, оскільки вистави часто містили моральні настанови та демонстрували приклади доброї поведінки. На думку Еразма Роттердамського, театральна гра безпосередньо відповідає етосу та духу навчання і виховання. Подібно й Х.Л. Вівес, наголошуючи на важливості морального виховання та практичного навчання вважав, що театр сприяє розвитку красномовства, пам'яті та емоційної виразності учнів. У трактаті “De tradendis disciplinis” («Про навчання наук») гуманіст зазначав, що драматичні твори, особливо класичні латинські комедії та трагедії, значно допомагають у вивченні мов та риторики [13]. Водночас Х.Л. Вівес робив застереження про неприпустимість сцен, які містять аморальні або легковажні сюжети, застерігав від надмірного захоплення театром, якщо він відволікає учнів від серйозного навчання або сприяє недоброчесній поведінці [10, р. 27].

Із такою думкою погоджувалися й інші мислителі. Так, Томас Еліот (Sir Thomas Elyot), англійський дипломат та письменник-гуманіст у праці “The Governour” («Правитель») підкреслював важливість активного поширення театральної гри в закладах освіти. Томас Еліот вважав театр важливим засобом формування моральних та інтелектуальних якостей людини. Він наголошував, що драма має не лише розважати, а й допомагати глядачам глибше усвідомлювати сутність людської природи та моральні дилеми. У п'єсах, таких як “Вбивство в соборі” та “Сімейне возз'єднання”, він поєднував філософські та релігійні теми з емоційним впливом сцени, що робило його твори важливими для виховання свідомої особистості. Інший британський гуманіст і письменник Роджер Ашам (Roger Ascham) у творі “The Scholemaster” («Учитель») наголошував, що школа повинна бути будинком гри та спостереження, адже учні краще засвоюють матеріал споглядаючи його образне відтворення. Роджер Ашам стверджував, що інтеграція театру в освітній процес має не лише навчальну, а й глибоко моральну функцію. Він сприяє розвитку

аналітичного мислення, емпатії та усвідомлення духовних цінностей [10, р. 27].

Якщо гуманісти європейського Відродження запропонували ціннісно-смісливі виміри інтеграції театру в досягнення педагогічних пріоритетів європейського Відродження, то на практиці реформаторами освітнього процесу виступили протестанти та єзуїти, які виробили власний організаційно-педагогічний досвід та «вмонтували» шкільний театр в освітніх і виховний процес [3, с. 367]. Одним із перших у протестантських гімназіях театр був створений в гімназії Йоганна Штурма. Учні ставили вистави античних авторів, приділяли значної уваги сценічній вимові та розробленню образів.

Найбільшого розвитку шкільний театр набув в католицьких закладах освіти. Учителі-єзуїти значної уваги приділяли розвитку шкільного театру: у більшості домів ордену єзуїтів вони існували як окремі організаційні одиниці. Сучасний ренесансознавець Борис Год підкреслював, що єзуїтський театр займав особливе місце в освітньому процесі. Вистави організовувалися на церковні свята та події громадсько-публічного життя. До репертуару театру входили класичні трагедії та комедії, сценки з шкільного життя, інтермедії, костюмовані діалоги, декламації [1, с. 133-134]. У «Конституціях Товариства Ісуса» зазначалося, що «... щотижня один зі студентів має виголошувати промову на тему, яка б сприяла духовному зросту слухачів і породжувала в них бажання зростати в усіляких чеснотах та чистоті. Метою таких заходів є не тільки вироблення гарного стилю, але й удосконалення моральних звичаїв» [2, с. 187]. Борис Год резюмував, що участь у виставах сприяла згуртуванню колективу, розвитку художніх та інших здібностей, процесу самореалізації особистості [1, с. 134].

Єзуїтський театр відіграв важливу роль у навчальній системі єзуїтів, особливо в колегіумах, які були осередками гуманістичної освіти в Європі з XVI століття. Театр був не просто розвагою, а потужним педагогічним засобом, що сприяв навчанню, моральному вихованню та релігійному формуванню учнів. Сучасна дослідниця Тетяна Прибора, визначаючи особливості розвитку єзуїтського театру зазначала, що його метою було створити «цілісну людину», забезпечити її моральне, розумове, естетичне, фізичне та соціальне

виховання. Театральні вистави допомагали учням засвоювати латину та риторику, оскільки сценарії готувалися латиною та містили складні мовні конструкції. У п'єсах часто відображалися християнські цінності, життя святих, боротьба добра і зла, що давало змогу розв'язувати завдання духовно-морального виховання. Крім того, участь у виставах покращувала навички ораторського мистецтва, виразної мови та публічного виступу [5, с. 283].

У театрі єзуїтів часто було презентовано грандіозні постановки – морально-релігійні драми, алегоричні вистави, історичні п'єси, що включали декорації, музику, навіть спецефекти для підсилення емоційного впливу. У шкільних театрах демонструвалися класні діалоги та декламації, п'єси з нагоди різних свят, урочисті спектаклі, релігійні вистави, що присвячувалися церковним святам, публічно-звичаєві процесії, що проводилися з нагоди державних або місцевих свят. Більше того, єзуїтський театр став центром розвитку балету та музичного мистецтва [5, с. 285]. Музичний супровід надавав виставам яскравості, а також посилював їхній емоційний вплив. У театрі успішно поєднували виступи інструментальних і вокальних ансамблів із репертуаром театрів, танцями, монологами. Шкільні театри ордену спільно з бурсами музикантів брали участь у публічно-культурницьких заходах в європейських містах, зокрема в урочистих привітаннях, весіллях на, процесіях [11, р. 553]. Сюжети театральних вистав запозичувалися з творів Святого Письма, життя святих тощо. Часто тематику для п'єси визначав ректор колегіуму, а текст – готували учні самостійно [6, с. 138]. Водночас, як підкреслювала сучасна дослідниця Тетяна Шевченко, трагедії та комедії у шкільному театрі мали бути священного і побожного змісту [8, с. 243].

Як бачимо, єзуїтський театр став невід'ємною частиною європейської культури та освіти, а його традиції вплинули на розвиток драматичного мистецтва в католицьких країнах. Шкільні театри ордену єзуїтів розвинулися набагато ширше, ніж вирішення освітніх завдань. Вони ставали осередками культурного життя ранньомодерних міст Європи, збирали не лише молодь, але й міську інтелігенцію, дворянство і буржуазію. Єзуїтам вдалося навіть сформувати власний тип драми, теоретиками якого були Ю. Скалігер, Я. Понтан, О. Донаті, Я. Масен [4, с. 271].

Висновки. Як бачимо, у ранньомодерних культурно-світоглядних системах (ренесансний гуманізм, протестантський гуманізм, католицький гуманізм) спільним було визнання вагомого значення театру і театрального мистецтва у реалізації завдань цілісної освіти особистості. Детермінуючи освіту гуманістичним пріоритетом “*sapientem et eloquentem pietatem*” («вчена і красномовна побожність») тогочасні мислителі ключовими критеріями цілісної освіти проголосили освіченість, красномовство та доброчесність. Інтеграція театру в освітній процес дала змогу успішно формувати зазначені критерії: вивчення сюжетів та текстів латинських авторів формувало гуманістичну освіченість; виголошення промов та гра ролей давали змогу ефективно розвинути красномовство, а зміст вистав було спрямовано на розвиток

доброчесності та духовно-моральну формацію. Гуманісти одноставно підкреслили виняткову педагогічну цінність шкільного театру, а освітні реформатори (протестанти та єзуїти) успішно масштабували гуманістичні ідеї інтелектуального, естетичного та духовно-морального виховання в широкій культурно-освітній мережі гімназій та колегіумів. Важливо підкреслити, що ранньомодерні педагогічні уявлення про театр мали значно ширший ефект, ніж лише освітній. Тогочасні театри започаткували нову еру в розвитку театрального мистецтва. На відміну від середньовічного театру, гуманістичний підхід дозволив суттєво «демократизувати» вибір тем, додати творчу фантазію до сюжетів вистав, що забезпечило широкий розквіт шкільної драми у європейському соціокультурному просторі раннього Нового часу..

Список використаних джерел

1. Год Б. В. Дитячі ігри (від Античності до початку ранньомодерного часу) : монографія. Полтава : Вид-во ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2015. 182 с.
2. Конституції Товариства Ісуса та їх Додаткові Норми / пер. з англ. А. Маслюх. Львів : Свічадо, 2005. XXV, 532 с.
3. Навольська Г. Роль шкільного театру у формуванні духовності в навчальних закладах ордену єзуїтів. Українська освіта у світовому часопросторі : матеріали Міжнар. конгресу, Київ, 25-27 жовтня 2007 р. Київ: Рада, 2007. С. 366-368.
4. Пилипчук Р. Я. Театр : текст і дійство. Історія української культури : у 5 т. / голов. ред. Б. Є. Патон. Київ : Наукова думка, 2001-2013. Т. 2 : Українська культура XIII – першої половини XVII століть / ред. Я. Д. Ісаєвич. 2001. С. 721-729.
5. Прибора Т. Шкільний театр як форма єзуїтської системи виховання (XVII-XVIII ст.). Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2017. Вип. 57. С. 281-288.
6. Сераков С. О. Повсякденне життя єзуїтських шкіл України. Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії : в 2 т. / голов. ред. В. Смолій ; відп. ред. В. Горобець. К. : Ін-т іст. України, 2012. Т. 1 : Практики, казуси та девіації повсякдення. 2012. С. 99-140.
7. Цебрій І. В. Науково-практичні підходи до змісту театральної освіти в діяльності церковно-монастирських шкіл. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полт. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2006. Вип. 6 (53). С. 127-135.
8. Шевченко Т. М. Docere, Movere, Delectare : виховні практики єзуїтських шкіл ранньомодерного часу. Труді Київської Духовної Академії. Київ : Вид. від. УПЦ, 2013. № 19. С. 241-270.
9. Яковенко Н. М. Латинське шкільництво і «шкільний гуманізм» в Україні кінця XVI – середини XVII ст. Київська старовина. 1997. № 1-2 (315). С. 11-27.
10. Cartwright K. Theatre and Humanism. English Drama in the Sixteenth Century. United Kingdom: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1999. 350 p.
11. Kochanowicz J. Wkład Jezuitow w Kulturę Muzyczną Okresu Staropolskiego. Wkład Jezuitow do Nauki i Kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodow i Pod Zaborami / pod red. naukowa I. Stasiewicz-Jasiukowej. Krakow ; Warszawa : WAM, 2004. S. 545-562.
12. Shakespeare W. All the world's a stage. URL: <https://www.poetryfoundation.org/-poems/56966/speech-all-the-worlds-a-stage>
13. Vives J. L. Tratado de la Ensenanza. Introduccion a la Sabiduria. Escolta del Alma. Dialogos. Pedagogia Pueril / est. prelim. y prologos J. M. Villalpando. Mexico : Editorial Porrúa, 2004. N. 447. 448 p.

References

1. Hod B. V. Dytiachi ihry (vid Antychnosti do pochatku rannomodernoho chasu). [Children's games (from Antiquity to the beginning of early modern times)]: monohrafiia. Poltava: Vyd-vo PNPu im. V. H. Korolenka, 2015. 182 s.
2. Konstytutsii Tovarystva Isusa ta yikh Dodatkovy Normy. [Constitutions of the Society of Jesus and their Supplementary Norms] / per. z anhl. A. Masliukh. Lviv : Svichado, 2005. KhKhV, 532 s.
3. Navolska H. Rol shkilnoho teatru u formuvanni dukhovnosti v navchalnykh zakladakh ordenu yezuitiv. [The role of school theater in the formation of spirituality in educational institutions of the Jesuit order]. Ukrainska osvita u svitovomu chasoprostori : materialy Mizhnar. konhresu, Kyiv, 25-27 zhovtnia 2007 r. Kyiv: Rada, 2007. S. 366-368.
4. Pylypchuk R. Ya. Teatr : tekst i diistvo. [Theater: text and action]. Istoriia ukrainskoi kultury : u 5 t. / holov. red. B. Ye. Paton. Kyiv : Naukova dumka, 2001-2013. T. 2 : Ukrainska kultura KhIII – pershoi polovyny KhVII stolit / red. Ya. D. Isaievych. 2001. S. 721-729.
5. Prybora T. Shkilnyi teatr yak forma yezuitskoi systemy vykhovannia (XVII-XVIII st.). [School theater as a form of the Jesuit education system (17th-18th centuries)]. Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly. 2017. Vyp. 57. S. 281-288.
6. Sieriakov S. O. Povsiakdenne zhyttia yezuitskykh shkil Ukrainy. [Daily life of Jesuit schools in Ukraine]. Povsiakdennia rannomodernoi Ukrainy. Istorychni studii : v 2 t. / holov. red. V. Smolii ; vidp. red. V. Horobets. K. : In-t ist. Ukrainy, 2012. T. 1 : Praktyky, kazusy ta deviatsii povsiakdennia. 2012. S. 99-140.
7. Tsebrii I. V. Naukovo-praktychni pidkhody do zmistu teatralnoi osvity v diialnosti tserkovno-monastyrskykh shkil. [Scientific and practical approaches to the content of theater education in the activities of church and monastic schools]. Pedahohichni nauky : zb. nauk. pr. / Polt. nats. ped. un-t im. V. H. Korolenka. Poltava : PNPu im. V. H. Korolenka, 2006. Vyp. 6 (53). S. 127-135.
8. Shevchenko T. M. Docere, Movere, Delectare : vykhovni praktyky yezuitskykh shkil rannomodernoho chasu. [Docere, Movere, Delectare: Educational Practices of Early Modern Jesuit Schools]. Trudy Kyivskoi Dukhovnoi Akademii. Kyiv : Vyd. vid. UPTs, 2013. № 19. S. 241-270.
9. Yakovenko N. M. Latynske shkilnytstvo i «shkilnyi humanizm» v Ukraini kintsia XVI – seredyiny XVII st. [Latin schooling and "school humanism" in Ukraine in the late 16th - mid-17th centuries]. Kyivska starovyna. 1997. № 1-2 (315). S. 11-27.
10. Cartwright K. Theatre and Humanism. English Drama in the Sixteenth Century. United Kingdom: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1999. 350 p.
11. Kochanowicz J. Wkład Jezuitów w Kulturę Muzyczną Okresu Staropolskiego. Wkład Jezuitów do Nauki i Kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Pod Zaborami / pod red. naukowa I. Stasiewicz-Jasiukowej. Krakow ; Warszawa : WAM, 2004. S. 545-562.
12. Shakespeare W. All the world's a stage. 2025. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/56966/speech-all-the-worlds-a-stage>
13. Vives J. L. Tratado de la Ensenanza. Introduccion a la Sabiduria. Escolta del Alma. Dialogos. Pedagogia Pueril / est. preliminar y prologos J. M. Villalpando. Mexico : Editorial Porrua, 2004. N. 447. 448 p.

Про автора

Руслан Басенко, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства та фінансів Полтавський інститут економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Полтава, Україна, e-mail: basenko_ruslan@ukr.net

About the Author

Ruslan Basenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Law and Finance, Poltava Institute of Economics and Law, Open International University for Human Development "Ukraine", Poltava, Ukraine, E-mail: basenko_ruslan@ukr.net

УДК 75.017.4:159.942

[https://doi.org10.31652/3041-1017-2025\(5-1\)-13](https://doi.org10.31652/3041-1017-2025(5-1)-13)

РОЛЬ КОЛЬОРУ У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ У ЖИВОПИСІ

Тетяна Голінська¹ , Віктор Соловей¹ ¹ Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м.Вінниця, Україна

Анотація

У статті розглянуто роль кольору в повсякденному житті людини, визначено вплив кольору на її психофізіологічний стан. Описано колір і його фізичну та психологічну природу. Зосереджено увагу на значенні кольору в культурі та символіці різних народів світу. Колорит, як композиція кольору, є одним із складників, який на пряму апелює із зором і налаштовує глядача на емоційний відгук – особливо це пов'язано із сприйняттям людиною різних видів мистецтв (живопис, архітектура, скульптура, фотографія, кіно, декоративно-ужиткове мистецтво, дизайн та інші). Авторами акцентовано увагу на роль кольору у формуванні емоційного сприйняття у живописі, підкреслено важливі елементи композиції, завдяки яким можна використовувати контрастні кольори і виділяти деталі або певні об'єкти на картині для того, щоб зацікавити глядача. Звернено увагу на психологію кольору. Представлено алгоритм формування емоційного сприйняття в живописі засобами кольору. Сформульовано висновки, що колірна гармонія в живописі – це естетично приємне поєднання кольорів, яке створює відчуття єдності та балансу в художньому творі й досягається за допомогою основних методів, таких як монохромна гармонія, що створює відчуття спокою, глибини та цілісності образу; аналогова гармонія, що створює відчуття м'якості, гармонії та плавності; комплементарна гармонія, що створює відчуття контрасту, енергії і динаміки; тріадна гармонія, що створює відчуття балансу, гармонії та повноти; тетродна гармонія, що створює відчуття складності, багатства та різноманітності. Підкреслено, що кожен метод має власні особливості та вплив на сприйняття картин глядачем. Подано інтерпретацію різних кольорів. Колір є одним з найважливіших засобів художньої виразності. Доведено, що колір має величезний емоційний потенціал і може впливати на глядача на різних рівнях і стадіях сприйняття. Означено, що розуміння психології кольору та вміння використання його в живописі дозволяє художникам створювати глибокі, емоційно насичені твори, які здатні викликати у глядачів широкий спектр почуттів і переживань. Зосереджено увагу на комп'ютерних технологіях, зокрема на комп'ютерній графіці та обробці зображень кольором. Надано практичні поради щодо використання кольору в живописі..

Ключові слова: колір, емоційне сприйняття, метод, живопис..

UDC 75.017.4:159.942

[https://doi.org10.31652/3041-1017-2025\(5-1\)-13](https://doi.org10.31652/3041-1017-2025(5-1)-13)

THE ROLE OF COLOR IN FORMING EMOTIONAL PERCEPTION IN PAINTING

Tetiana Holinska¹ , Viktor Solovei¹

¹ Vinnytsia Mykhailo Kosybynsky State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

The article examines the role of color in a person's everyday life, determines the influence of color on his psychophysiological state. Color and its physical and psychological nature are described. Attention is paid to the meaning of color in the culture and symbolism of different peoples of the world. Color, as a composition of color, is one of the components that directly appeals to the eye and sets the viewer up for an emotional response - this is especially connected with the human perception of various types of art (painting, architecture, sculpture, photography, cinema, decorative and applied arts, design, and others). The author's focus is on the role of color in the formation of emotional perception in painting, emphasizes important elements of composition, thanks to which it is possible to use contrasting colors and highlight details or certain objects in the picture in order to interest the viewer. Attention is paid to the psychology of color. An algorithm for the formation of emotional perception in painting using color is presented. It is concluded that color harmony in painting is an aesthetically pleasing combination of colors that creates a sense of unity and balance in a work of art and is achieved using basic methods, such as monochrome harmony, which creates a sense of calm, depth and integrity of the image; analog harmony, which creates a sense of softness, harmony and smoothness; complementary harmony, which creates a sense of contrast, energy and dynamics; triad harmony, which creates a sense of balance, harmony and completeness; tetrad harmony, which creates a sense of complexity, richness and diversity. It is emphasized that each method has its own characteristics and influence on the viewer's perception of paintings. The interpretation of different colors is presented. Color is one of the most important means of artistic expression. It is proven that color has enormous emotional potential and can affect the viewer at different levels and stages of perception. It is noted that understanding the psychology of color and skillful use of it in painting allows artists to create deep, emotionally rich works that are able to evoke a wide range of feelings and experiences in viewers. Attention is paid to computer technologies, in particular, computer graphics and color image processing. Practical advice on the use of color in painting is provided.

Keywords: color, emotional perception, method, painting.

Постановка наукової проблеми. Колір і його фізична та психологічна природа приваблює людей з народження – це інформація про явища, оточуючий світ. Вплив кольору висвітлено у багатьох мистецьких дослідженнях, що ґрунтуються на висновках низки наук.

Осмислення значення кольору та його впливу на формування емоційного сприйняття людиною у різних видах мистецтв допоможе краще розуміти себе та оточуючий світ, а також використовувати колір для досягнення поставлених цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Квестія ролі кольору у формуванні емоційного сприйняття у живописі знайшла своє

теоретичне відображення у роботах таких сучасних науковців, як: Іттен Й., Бсанець Ю., Капран О., Осипчук М., Лисиця В., Прищенко С., Тканко З., Комаровська О., Власова В., Петько Л., Голінська Т., Продій О. та ін.

Мета статті Визначити роль кольору у формуванні емоційного сприйняття у живописі..

Виклад основного матеріалу. Колір відіграє серйозну роль у житті людини, впливаючи на сприйняття світу, емоційний стан, настрій і здоров'я. Колір є невід'ємною частиною повсякденного життя людини, оточуючи її всюди, – від природи та мистецтва до одягу та інтер'єру.